

Institution för hälsovetenskap

Erfarenheter av bemötande i skolan hos elever med ADHD diagnos.

Anna Kuusela & Sara Olsson

Handledare: Azar Hedemalm

Examensarbete i vårdvetenskap,

Socialpsykiatrisk vård, 15 hp

kandidatnivå

VT 2016

Titel: Erfarenheter av bemötande i skolan hos elever med ADHD diagnos.

Title: Experiences of being treated at school as a student with an ADHD diagnose.

Författare: Anna Kuusela & Sara Olsson

Institution: Högskolan Väst, Institutionen för Hälsovetenskap

Arbetets art: Examensarbete i socialpsykiatrisk vård, 15 hp

Program/kurs: Socialpsykiatrisk vård 180 hp/ Examensarbete i vårdvetenskap 15hp

Termin/år: VT/2016

Antal sidor: 16

Abstract

Background: ADHD is a neuropsychiatric diagnosis that has increased in recent years. When students start school and the requirements to be able to concentrate increases visibility students with ADHD clearer. Students' perceptions of the school environment is affected by the school's response. *Aim and method:* The aim of this literature review is to describe experiences of being treated at school as a student with an ADHD diagnose. *Results:* Students' experiences was affected by the response of teachers and classmates depended on if their approach were friendly or not. Students experienced non friendly approach as an insult. They feel lower self-esteem, became sad and angry, they got worse outcomes, feel excluded when replaced in remedial classes. When teachers and classmates were friendly in their approach students could experience joy and happiness, they understood the instructions better and had they felt like there was in the group. An important part of the experience was also due to how much knowledge the teachers had about the diagnosis, what demands they made and how the school environment in general looked. Students' perception was that the teachers with more knowledge had better approach which also classmates embraced and student feelings became less stressful and that feeling of exclusion reduced. *Conclusion:* This study provides a deeper understanding of how students with ADHD experience their education and treatment in their school enviroment. These findings may be useful in the school environment, by health care and other care contexts.

Keywords

Attention-Deficit/Hyperactivity Disorder, experience, students, treatment in school

Innehåll

Inledning	1
Bakgrund	1
ADHD	1
ADHD hos elever	1
Elevers upplevelse av bemötande.....	2
Skolan.....	2
Vårdvetenskapligt perspektiv	3
Miljö.....	3
Livsvärld	4
Problemformulering	4
Syfte	4
Metod	4
Urval.....	4
Datainsamling.....	5
Analys.....	5
Resultat	6
Bemötande.....	6
Utanförskap	7
Förhållningssätt	8
Diskussion	9
Metoddiskussion	9
Resultatdiskussion	11
Elevernas upplevelser av skolmiljön	11
Elevernas upplevelser av lärarnas bemötande	12
Konklusion	13
Praktiska Implikationer	14
Referenser	15
Bilagor	
I Tabell 1 och 2 över sökstrategi, sökresultat och urval.	
II Tabell 3 över sökstrategi, sökresultat och urval.	
III Tabell 4 över sökstrategi, sökresultat och urval.	
IV Granskningsmall för kvalitetsgranskning (kvantitativ metod).	
V Granskningsmall för kvalitetsgranskning (kvalitativ metod).	
VI Granskningsmall över analyserad litteratur.	

Inledning

Cirka 5-10 % av elever i skolvärlden har diagnosen ADHD (Attention-Deficit/Hyperactivity Disorder). ADHD utgår från kategorierna hyperaktivitet- impulsivitet och ouppmärksamhet och diagnosen har under de senaste åren ökat. Ämnet är angeläget ur både elevernas och skolans perspektiv, för att elever ska få en bra upplevelse av sin skolgång är ett gott bemötandet ifrån skolan betydelsefullt. Skolpersonalen behöver stöd och råd för att kunna bemöta elever med ADHD på det bästa sätt. I denna studie lyfter författarna fram hur elever med ADHD upplever bemötandet i skolan. När man gått ur skolan kommer man ofta ihåg hur skolpersonalens samt klasskamraternas bemötande var och hur man påverkades som elev av den upplevelsen.

För framtida möjligheter är ämnet dessutom viktigt för de som arbetar med eleverna inom andra vårdssammanhang som exempelvis kan vara hälso-sjukvård och habilitering, så de ska få förståelse för vad ett vänligt bemötande gör för upplevelsen. Det är också viktigt att tänka på de elever som inte bor hos sina föräldrar utan har stöd och hjälp genom socialtjänsten. Personal inom alla vårdssammanhang har användning av denna kunskap för att förstå betydelsen av hur ett bemötande påverkar elever med ADHD. Bemötandet utgör grunden för hur upplevelsen i skolan blir för elever med ADHD, både med fokus i klassrummet men även generellt i skolmiljön. Det är en utmaning för skolpersonalen med deras krav, utifrån skollagen, på att "skolan ska vara för alla" att bemöta elever med ADHD utifrån deras förutsättningar. Utifrån det ovanstående kravet som skolan har idag synliggörs de elever med ADHD tydligare då deras impulsivitet- hyperaktivitet, koncentration och uppmärksamhetsproblematik kan bli till en svårighet men även vänskapsrelationerna mellan kamraterna.

Bakgrund

ADHD

ADHD är en neuropsykiatrisk diagnos som kan ha ett genetiskt ursprung. Det visas i studier att det kan vara problematiskt i diagnosprocessen utifrån subjektiva faktorer, det vill säga att den som ställer diagnosen enligt DSM-V ser barnet utifrån sin egen tolkning av kriterierna och sin personliga erfarenhet (Velasquez, 2012). I DSM-V delas ADHD in i två kategorier: *hyperaktivitet-impulsivitet* och *ouppmärksamhet*. För att bli diagnostiserad med ADHD måste minst sex symptom i en av kategorierna funnits under en period på sex månader och haft en negativ inverkan på sociala aktiviteter samt aktiviteter i skola/arbete (för tonåringar över 17 samt vuxna krävs fem symptom) (Herlofson, 2014).

I Sverige har diagnosen ökat i samhället de senaste åren, en orsak till detta är att kunskap på området har utvecklats. Det finns olika krav som ingår i en utredning för ADHD, exempelvis en intervju med eleven och en med föräldrarna samt information om hur barnet fungerar i skolan. Informationen som samlas in under utredningen är om eleven har konstanta problem i uppmärksamheten, hur regleringen av aktivitetsnivån är samt om impuls kontrollen är utmärkande (Socialstyrelsen, 2014a).

ADHD hos elever

ADHD hos elever beskriver Socialstyrelsen (2014a) är att det är 5 % som har diagnosen i Sverige. När elever kommer upp i skolåldern och kraven på att kunna koncentrera sig ökar

framträder ofta de eleverna med ADHD tydligare. En vanlig orsak till remiss för utredning är att eleverna upplevs vara bråkiga, ha svårt att sitta still och är okoncentrerade. I tonåren minskar för det mesta symptomen på impulsivitet och hyperaktivitet, symptomen kan också byta karaktär och ungdomarna kan ses som rastlösa, trötta och oförsiktiga genom att inte kunna förutse konsekvenserna av sitt handlande. Detta är något som ofta ses som ”normala tonårsproblem” men kan vara betydande för tonåringen då hen kan råka illa ut och söker sig till kretsar med icke legitima handlingar, det vill säga kriminella handlingar (Therlund, 2013).

Trots den höga procentsatsen av elever med ADHD så är inte fenomenet inom skolvärlden nytt. Tidigare kategoriserades elever med ADHD som exempelvis psykopater och de fick specialundervisning i särskilda klassrum. Dagens skola med krav för att få uppgifterna gjorda kräver uppmärksamhet och koncentration av eleverna vilket blir svårt för dem med ADHD (Hjørne & Säljö, 2014). Velasquez (2012) beskriver att i den moderna skolvärlden som vuxit fram med synsättet ”en skola för alla”, ska alla elever utifrån sina egna förutsättningar bemötas lika. Det kan exempelvis vara uppmärksamheten och koncentrationen som påverkas i skolmiljön vilket är ett vanligt fenomen för de eleverna med ADHD. Vidare belyser Velasquez (2012) att i skolan påverkas eleverna utifrån lärarens krav och deras bemötande, dessa krav och bemötande kan leda till att elevers självkänsla och skolgång blir påverkad.

Det finns skillnader i diagnostiseringen mellan pojkar och flickor, det vill säga att pojkar får diagnosen tidigare än flickor. Pojkarna diagnostiseras i barndomen medan flickorna får den som ungdomar och/eller vuxna. I skolan uppmärksammas pojkar genom att det anses ha ett mer utåtagerande beteende, flickornas beteende är oftast svårare att känna igen då de ofta döljer dem (Socialstyrelsen, 2014a).

Elevers upplevelse av bemötande

Elevers upplevelse av bemötandet är centralt och en självklarhet i alla möten, utifrån både positiva och negativa aspekter. Hur bemötande tas emot beror på hur det upplevs av individen ifråga, i vårt fall elevens. I skolvärldens yrkesprofession är det viktigt att tänka på de krav som professionen har och hur kraven ställs fram i ett bemötande gentemot eleverna (Croona 2003).

Personligheten för elever med ADHD är unik och svårigheterna är därav olika, därför kan upplevelsen av bemötande skilja sig åt. Faktorer som påverkar svårigheterna är miljön eleverna vistas i och vilka utmaningar de ställs inför i vardagen exempelvis skolan. Eleverna har ofta svårt att koncentrera sig, detta ger svårigheter i utbildningen då de missar viktiga detaljer, gör slarvfel, har sämre tålamod och uppfattas som att de inte lyssnar på tilltal. Eleverna har också svårt att hålla ordning på sitt material, de är glömska och de klarar inte sina uppgifter då mental ansträngning krävs (Socialstyrelsen, 2014a). Ovanstående beteenden kan betraktas från omgivningen som att eleverna inte anstränger sig och det kan väcka irritation, fast det i själva verket är koncentrationssvårigheter som ligger bakom beteendet och eleverna har svårt att styra uppmärksamheten på rätt sätt. Dessa svårigheter som eleven har blir för lärarna okontrollerbart och bemötande kan bli problematiskt, vilket eleverna ofta upplever som ett negativt bemötande. Det är viktigt att hitta en balansgång mellan lärare och elev för att läraren ska kunna bemöta eleven på bästa sätt i den dagliga tillvaron där de båda befinner sig. På så vis utgår inte bemötandet enbart ifrån lärarens normer och handlingar utan elevens upplevelser uppmärksammas också (Velasquez, 2012).

Skolan

Skolan är en plats för alla och en viktig utgångspunkt är att alla elever synliggörs i klassrummet då utmaningen är att bemöta alla elever utifrån deras behov (Velasquez, 2012).

Enligt Sveriges skollag (SFS 2010:800) har alla elever rätt till stöd i sitt lärande och personliga utveckling för att utifrån sina egna förutsättningar nå målen i utbildningsplanen. Socialstyrelsen (2014a) belyser att skolpersonal är skyldiga att utforma stödinsatser för att underlätta skolgången för elever med ADHD, vilket kan göras med tydlighet, struktur men framförallt att ett bemötande för elevens svårigheter bygger på förståelse. Ett ansvar ligger mellan skola och föräldrar att det ska samarbeta för att få stöd i de utmaningar som ges med elever med ADHD, det kan exempelvis vara föräldrastöd och specialpedagogisk handledning för lärarna (Socialstyrelsen 2014a).

Skolan kan definieras som många olika aktörer. Skolpersonal kan innefatta flera professioner som arbetar inom skolans värld. Med skolpersonal menas i denna studie främst lärare men kan även vara olika team som kan bli kopplade till elever med ADHD som skolsköterskor, stödlärare, specialpedagog och rektor. Hjørne och Säljö (2014) belyser att fler personal kan arbeta kring elever med svårigheter i olika team, det kan exempelvis vara kurator, specialpedagog och rektor. Team kan heta olika och bestå av olika professioner men huvudsyftet är att komma fram till problemlösningar för varje enskild individ. Klasskamrater tillhör också en del av skolans aktörer.

Skolan är en viktig arena för att skapa sociala relationer och kamratrelationen är en stor del av elevernas liv. För eleverna innebär en bra kamratrelation samhörighet, delaktighet och emotionell trygghet. I olika uppgifter i skolan exempelvis grupparbeten blir det tydligt vilken elev som accepteras eller inte. Alla elever har inte en tillhörighet och en kamrat vid sin sida. Detta kan få dem att känna sig förnedrade, ängsliga och ha vrede. Vid en accepterad kamratrelation kan elever känna känslor som är varma, goda och kärleksfulla (Ihrskog, 2006). Socialstyrelsen (2014b) belyser att för eleverna med ADHD är en välfungerande kamratgrupp betydande då grupp tillhörigheten ger eleverna en identitet samt en känsla av jämställdhet. Vid bristande kamratgrupper hamnar eleverna med ADHD ofta i en risksituation för att bli utstötta eller mobbas.

Vårdvetenskapligt perspektiv

Så länge det funnits människor på jorden har det också funnits vårdande. Vårdvetenskapen utgår från olika konsensusbegrepp där människan är en utgångspunkt men även vårdandet, hälsan och miljön. Miljön är ett av de vårdvetenskapliga perspektiv vi valt att koppla till vår studie då eleverna dagligen befinner sig i en skolmiljö som kan påverka dem. Ovanstående begrepp är dock mycket generella men handlar om etiskt patientperspektiv som innebär att patienten ska stå i fokus i första hand. Perspektivet handlar om en harmonisk helhet med människan i centrum, där betoningen är på det etiska i vårdandet. Vidare beskrivs patientperspektivet utifrån subjektiv kropp, lidande/välbefinnande, vårdrelation och livsvärld som är det andra vårdvetenskapliga perspektivet vi valt fokusera på då eleven hela tiden befinner sig i sin egen vardagsvärld exempelvis skolvärlden i det dagliga livet (Dahlberg, Segesten, Nyström, Suserud och Fagerberg, 2003).

Miljö

Miljön ska vara en atmosfär i vårdandet där det ska kännas lugnt, tryggt och få delaktighet i arbetet som görs för personen ifråga, i vårt fall eleven (Dahlberg et al., 2003). Ylikangas (2012) beskriver hur den upplevda miljön påverkar en människans upplevda vårdande. Miljön kan vara många olika faktorer; omgivningen, de i ens närhet, omvärlden och den verklighet man befinner sig i. Människor påverkas i den miljön de befinner sig i och den upplevs olika av alla.

Miljön i klassrummet kan vara problematisk för elever med ADHD en eventuell anpassning eller placering i annan lämplig miljö kan komma att behövas, dock är det viktigt att ha med sig att en allt för anpassad skolmiljö kan skapa utanförskap för eleven. Ett samarbete med föräldrarna brukar rekommenderas som en grundläggande del i det psykosociala och pedagogiska stöd som ges till eleven för att möjliggöra en lämplig skolmiljö (Socialstyrelsen, 2014b).

Livsvärld

Livsvärld är den dagliga tillvaron där individens vardagsvärld exempelvis skolvärld uppmärksammas. Det är den levda världen den som vi känner, tycker, älskar, hatar och tänker i. Individens upplevelser och erfarenheter betonas genom livsvärlden, det gäller att bejaka personen i frågas levda och kanske komplexa verklighet utifrån dennes personliga förutsättningar. Det gäller att se till elevens komplexa verkliga levda verklighet och utgå från hans behov (Dahlberg et al., 2003).

Problemformulering

Skolan är en plats för alla där elever med och utan ADHD skall få synas och få den hjälp de behöver utifrån deras förutsättningar. Skolgången för de elever med ADHD är mycket påfrestande då deras kontroll av hyperaktivitet-impulsivitet och ouppmärksamhets problematik kan leda till svårigheter. Hur eleven upplever sig själv och sin skolgång är beroende av bemötandet och förhållningssättet som råder i skolan. Ämnet är angeläget att studera utifrån främst elevernas perspektiv då deras upplevelser av skolpersonals och klasskamraters bemötande kan påverka deras livsvärld, miljö och därav deras skolresultat i ett kortsiktigt perspektiv. I ett långsiktigt perspektiv kan den psykiska hälsan påverkas negativt av bemötandet. Det kan i sig påverka livschanserna till fortsatt utbildning därmed ett framtida arbetsliv i vuxen ålder. Därför är kunskapen även viktigt för skolsjuksköterskors förebyggande hälsoarbete men även vården för att kunna förstå den ohälsa som kan ha uppstått som följd av bemötandet i skolan. Ämnet är även viktigt för personal i andra vårdssammanhang exempelvis inom socialtjänsten som möter individer med ADHD. Detta för att kunna bemöta individen utifrån dennes komplexa verklighet och för att individer ska få en bra upplevelse av sitt bemötande i dennes levda miljö.

Syfte

Syftet med litteraturöversikten är att beskriva hur elever med ADHD upplever bemötandet i skolan.

Metod

Urval

Friberg (2006a) beskriver att artiklar i fulltext bedöms med hänseende av inklusions- och exklusionskriterier. Inklusionskriterierna i denna studie var; att elever mellan 6-19 år som fått diagnosen ADHD under sin skolgång samt att forskningen ska ha fokus på upplevelser/bemötande som har studerats i skolmiljön. Exklusionskriterier var: låg kvalitet på artiklarna, om de etiska övervägandena varit mindre bra och om artiklarna var äldre än 2006.

Datansamling

En osystematisk informationssökning genomfördes för att få en överblick av vad det fanns inom det valda området. Östlundh (2006) beskriver osystematisk informationssökning och hur den metoden inte kräver en så planerad och teknisk kunskap, informationen fås fram genom att leta efter böcker i hyllor på biblioteket eller söka sporadiskt i databaser.

Därefter genomfördes en systematisk informationssökning. En systematisk informationssökning är till hjälp för forskarna att hantera den mängd av olika informationskällor som finns. Den systematiska informationssökningens tillvägagångssätt dokumenteras genom hela processen och forskarna håller sig till sin arbetsplan. Informationen söks via databaser och bibliotekskataloger där hjälpverktyg och tekniska hjälpmedel används. Sökningen görs metodiskt och forskarna tar tillvara på tidigare sökningar genom att använda de erfarenheter de fått på vägen exempelvis ord, ordföljder och meningsuppbyggnader (Östlundh, 2006).

Vetenskapliga artiklar söktes via sökmotorerna CINAHL och ProQuest. Östlundh (2006) belyser att det finns många olika slags databaser. CINAHL databas innehåller material bland annat inom omvårdnad artiklarna måste kvalitetsgranskas annars blir analysens grund svårbegriplig. Valet av databaser var baserat utifrån syftet för att fånga upp det studerande ämnet. Till resultatet har vi fått fram åtta artiklar, både kvalitativa och kvantitativa som har kvalitetsgranskats. Granskningarna är gjorda utifrån Willman, Stoltz & Bahtsevani (2011) som sedan har utvecklats av institutionen för hälsovetenskap på Högskolan väst. (I bilaga IV & V bifogas granskningsmallarna). En mall för kvalitativa studier och en för kvantitativa studier där endast de artiklarna med hög kvalitet har använts. Peer reviewed är ett sätt att säkerhetsställa kvaliteten på forskningen (Östlundh, 2006).

Artiklar har sökts i databaserna ERIC, PsycARTICLES, PsycINFO, Social Services Abstracts och Sociological Abstracts som tillhör ProQuest och vi har använt oss av ämnesordet Attention-Deficit/Hyperactivity Disorder, sökorden Experiences in school och Students experiences där den förstnämnda står med i abstract. De begränsningarna vi använt oss av var Peer reviewed, School Journals och att artiklarna är mellan 2006-2016.

Artiklar har också sökts i databasen CINAHL där våra sökord var Experiences, ADHD och personal treatment, där alla ord ska finnas med i abstract. Vid vidare sökningar i CINAHL utvecklade vi våra sökord och använde Attention Deficit/Hyperactivity Disorder, Experience in school, Students experiences, där det förstnämnda står med i abstract. En ytterligare sökning gjordes i CINAHL där sökorden Attention Deficit/Hyperactivity Disorder, children och experience användes. De begränsningarna vi använt oss av var Peer reviewed, English language och att artiklarna var mellan 2006-2016. Förutom i sista sökningen där vi fick gå tillbaka till 2003-2016. (Tabeller bifogas i bilagor I, II och III.)

Analys

Vi har genomfört en litteraturöversikt enligt Friberg (2006b). Hon beskriver en litteraturöversikt inom vårdvetenskapligt område där redan befintlig forskning analyserats. I studien ingår både kvalitativa och kvantitativa vetenskapliga artiklar för att fånga ett så brett område inom det valda ämnet som möjligt. För att granska de vetenskapliga artiklarna har Fribergs (2006b) trestegsmodell för analys använts. Första steget är att läsa igenom vetenskapliga artiklar noggrant. Andra steget innebär att man jämför likheter och skillnader i de utvalda artiklarna utifrån resultat innehåll. Det tredje steget innebär att göra en sammanställning av jämförelserna i steg två. Viktigt att tänka på är att kvantitativa och kvalitativa resultat redogörs på skilda sätt, då kvalitativa artiklar redovisas i teman eller

kategorier och kvantitativa artiklar presenteras i statistiska uträkningar, så som histogram (Friberg, 2006b).

Vi började med att läsa igenom artiklarna flera gånger var för sig för att få en överblick av materialet och förstå vad de handlade om. Därefter gick vi vidare till första steget i analysmodellen, vi läste artiklarna mer noggrant och diskuterade tillsammans vad vi skulle ta med i studien. Utifrån studiens syfte har vi markerat med olika färgpennor och jämfört sinsemellan skillnader och likheter i de olika resultaten som är steg två i analysen. I steg tre sammanställdes vad vi hade kommit fram till och det blev tre teman som är: bemötande, utanförskap och förhållningsätt.

Resultat

Resultatet handlar om tre teman det vill säga bemötande, utanförskap och förhållningsätt. Dessa tre teman inbegriper känslor och upplevelser som bemötandet väcker i huvudsak. Elevernas upplevelser påverkades avsevärt av bemötandet i skolan, det fanns lärare och klasskamrater som var vänliga i sitt bemötande men även dem som var mindre vänliga. Känslorna som väcktes av det mindre vänliga bemötandet upplevdes förolämpade. Eleverna blev ledsna, arga och placerades i specialklass som upplevdes som ett utanförskap, de fick sämre självkänsla samt sämre studieresultat. Det vänliga bemötandet kunde upplevas genom glädje, lycka samt samhörighet med gruppen och eleverna hade lättare att förstå instruktionerna i klassrummet. Lärarens kunskap om diagnosen, krav som ställdes på eleverna och hur skolmiljön i övrigt såg ut påverkade elevernas upplevelse. Lärare med mer kunskap hade bättre förhållningsätt vilket också klasskamraterna anammade därför blev eleverna mindre stressade och känslan av utanförskap minskades.

Bemötande

Beroende på om lärare och klasskamrater bemötte eleverna vänligt eller mindre vänligt påverkades deras upplevelser avsevärt. Det fanns de lärare som förolämpade eleverna och hade ett mindre vänligt bemötande där de kallade eleverna för odugliga idioter. Klasskamraternas bemötande speglas i hur lärarna uttryckte sig och genom detta påverkades bland annat elevernas självkänsla, skolresultat samt vänskapsbanden med de övriga klasskamraterna.

Mindre vänligt bemötande handlade ofta om att lärarna kunde bemöta eleverna med ADHD på ett annorlunda sätt genom att anmärka att de inte var lika akademiskt begåvade som "normala" elever. Förväntningarna på eleverna med ADHD blev annorlunda då lärarna trodde att de inte var i behov av extra stöd (Ghanizadeh, Bahredar & Moeini, 2006; Ohan, Visser, Strain & Allen 2011). Det fanns de lärare som kallade sina elever för hyper då de ansåg att eleverna aldrig satt stilla, att de var utom kontroll samt att de pratade för mycket. Vidare kunde vara att läraren tyckte mindre om eleven på grund av sexuell läggning, de hade missriktad humor och kunde diskriminera med kommentarer som påpekade att man skulle ignorera de med ADHD. (Becket & Leo, 2003; Dunne & Moore, 2011; Kendall & Hatton, 2003). Lärarnas bemötande gentemot eleverna kunde vara att de namngav dem som odugliga idioter då de inte förstod instruktionerna som gavs på lektionen, lärarna påstod också att elevernas uppförande skapade problem för övriga klasskamrater (Kendall et al., 2003; Shattell et al., 2008) Hur lärarna bemötte sina elever speglades i klasskamraternas bemötande, de bemötte dem med ADHD som om de var konstiga, de började retas, gjorde narr av dem och stötte ut dem från gruppen (Dunne & Moore, 2011; Kendall et al., 2003; Kayama & Haight, 2013).

Elevernas upplevelser av mindre vänligt bemötande uttryckts på olika sätt. En elev uttryckte sig att det var som att gå in i en tegelvägg eller genom en dörr som ledde till helvetets eld när bemötande från skolan var mindre vänligt. Eleven kände sig understimulerad, hade svårt att koncentrera sig och lektionerna kändes tråkiga, en timme kändes som tio år (Dunne och Moore, 2011). Shattell et al. (2008) beskriver att självkänslan hos eleverna blev sämre av mindre vänligt bemötande, de kände sig missförstådda och annorlunda när lärare och klasskamrater gjorde narr av dem. En av eleverna uttryckte sig ha känslan av att ingen såg hen. Travell och Visser (2006) påvisar också hur känslan för eleverna kunde vara att deras självkänsla blev sämre då de hade svårt med koncentrationen och deras skolresultat påverkades.

Ohan et al. (2011) belyser att eleverna kände av stämningen i klassrummet väldigt tydligt, de upplevde förväntningarna och kraven lärarna hade på eleverna och känslan av att vara annorlunda blev mer påtaglig då de kom efter i utbildningen. Ghanizadeh et al. (2006) studie visar att eleverna kände sig lika akademiska begåvade som övriga klasskamrater men inte blev bemötta utifrån det av lärarna, vilket ledde till oro och stress inombords. Kayama och Haight (2013) belyser elevens känsla av hur utstötning ur gruppen fick hen att känna sig isolerad vilket ledde till en önskan av att inte vara född.

Elevernas känslor av att ständigt få höra av lärarna att de var odugliga idioter som inte kunde någonting ledde till svårigheter att få vänskapsband med sina klasskamrater. Vidare upplevdes en skam för diagnosen, de ville inte att den skulle uppdagas så fler klasskamrater kunde skratta och retas. Eleverna upplevde också känslan av att ha försökt göra någonting bra men det blev alltid fel. De hade svårt att förstå instruktionerna på lektionerna och var distraherade samt hade känslan av att inte kunna fokusera. De upplevde ofta att de hade koncentrationssvårigheter och svårt att följa de sociala reglerna som fanns i klassrummet. Att vara ledsen och arg var vanliga känslor hos många av eleverna med ADHD (Kendall et al. 2003).

Utanförskap

Utanförskapet påverkades om eleverna blev väl bemötta eller inte. Eleverna placerades ofta i specialklass då lärarna saknade kunskap om diagnosen och inte visste hur de skulle hantera situationer som kunde uppstå. Eleverna valde inte alltid själva utan blev ofta övertalade till omplacering. För en del elever var det en trygghet medan andra kände exempelvis skam vilket kunde leda till utanförskap. Det var också vanligt att lärarna ställde samma krav på eleverna med ADHD som övriga klasskamrater, vilket ledde till att de hamnade efter i skolarbetet och känslan för utanförskap ökade och vänskapsbanden blev färre.

Dunne och Moore (2011) beskriver att eleven hamnade i specialklass då lärarna inte kunde hantera situationen och erbjuda eleven den hjälp hen var i behov av, lärarna såg eleven som störande och oförsämd. Kayama och Haight (2013) studie visar att lärare ville placera eleven i specialklass och lyckades efter övertalning. Lärarna ställde orimliga krav och hade olämpligt bemötande på eleverna med ADHD, kraven kunde vara att de skulle sitta still och ha fokus vid svåra uppgifter. Lärarna ansåg att eleverna inte lärde sig lika snabbt som "normala" elever och hamnade då efter i utbildningen, till följd av detta blev att klasskamraterna uteslöt dem ur gruppen (Shattell et al., 2008; Travell & Visser, 2006). Många av eleverna blev placerade i specialklass av lärarna. Anledningen var för att eleverna fick utbrott som påverkade inlärningen i klassrummet som visade sig genom att eleverna med ADHD blev frustrerade, aggressiva, de kunde skrika rakt ut, kasta saker och börja slå helt utan förvarning (Kendall et al., 2003).

Elevernas upplevelser av utanförskap kunde exempelvis vara att alltid känna sig till besvär i alla skolsituationer, det var problem varje dag som ledde till svårigheter att få vänskapsband och hen blev senare placerad i specialklass. Eleven kände sig till en början mycket otrygg i specialklassen, använde ovärdat språk, kunde inte fokusera, sitta still, var mycket arg och ville inte utbilda sig. Eleverna blev placerade i specialklass då de ofta var frustrerade och kunde kasta saker i klassrummet. I specialklassen kände de skam och var ledsna för att ingen förstod vad de gick igenom, de kände sig isolerade i sin egen kropp. Många av eleverna med ADHD uttryckte att de kände sig odugliga och beskrev att de ofta fick höra av andra att det är något fel på hens hjärna och det är bara så hen är (Kendall et al., 2003; Dunne & Moore, 2011).

Shattell et al. (2008) lägger stor vikt på känslan eleverna hade i klassrummet hur de upplevde problem med att lyssna, göra läxor, sitta still, och fokusera vilket ledde till att eleverna kom efter i utbildningen. Travell och Visser (2006) belyser också hur eleverna med ADHD upplevde sin skolgång, många av eleverna kände att de försvårade arbetet i klassrummet för andra elever genom att de var störande och hur de kunde få impulser och bara kasta saker. En elev uttryckte känslan av att vara ett hinder i klassrummet, "It's like a disease eating on you, you know, like you try to behave but it keeps on going on in your head to stop behaving, and I always got in trouble for it." (2006, s.207).

Ghanizedah et al. (2006) påvisar att de eleverna med ADHD hade svårt att skapa vänskapsband med sina klasskamrater, de konstaterade att ca 80 % av de eleverna med ADHD kände bekymmer med relationerna till sina klasskamrater. Travell och Visser (2006) indikerar också hur eleverna med ADHD berättar att de hade svårt att skapa vänskapsband då de har fått byta skola vid flera tillfällen. De kände sig inte välkomna och var utstötta av både klasskamrater och lärare som kallade dem olika saker vilket ledde till att deras självkänsla blev sämre och att deras utbildning påverkades. En av eleverna uttrycker denna känsla, "ADHD does bad stuff to you... It gives bad stuff to do and gives you a bad education in school." (2006, s208).

Eleverna upplevde efter ett tag att de uppskattade sin specialklass, de nämner att de inte hade gått till skolan överhuvudtaget om de inte hade haft denna möjlighet då de upplevde att hjälpen där var betydande. Läraren i specialklassen var strukturerad i sitt bemötande och gav känslan av att diagnosen inte var ett hinder. Av att vara i specialklassen kände sig eleverna mer positiva, kände trygghet och de tog upp vänskapsrelationer och började tänka på framtiden igen (Dunne & Moore, 2011; Kayama & Haight, 2013; Kendall et al. 2003). Kayama och Haight (2013) belyser också att eleven kunde gå mellan specialklassen och det vanliga klassrummet som också blev en räddning för eleven. Eleven förstod sina svårigheter som i längden ledde till bättre självförtroende och acceptans i skolan, det var kul att gå till skolan igen.

Förhållningssätt

Lärare som hade kunskap om diagnosen hade ett vänligt bemötande gentemot eleverna, vilket klasskamraterna anammade. Detta ledde till att eleverna kände sig uppskattade, fick bättre skolresultat och fler vänskapsband. Det första intrycket eleverna gav var betydande för lärarnas bemötande så även vid könsskillnader. Detta visade sig i lärarnas förhållningssätt där kunskapen om diagnosen också hade stor betydelse för om bemötandet blev vänligt eller mindre vänligt bemötande. Eleverna upplevde att om miljön de befann sig i var utifrån ett sämre förhållningssätt gav det dem känslan av stress och dem kände sig utanför gruppen.

En elev uttryckte känslan av första åren i skolan då hen ansåg sig vara mer akademisk framgångsrik och upplevde att det fanns lärare med vänligt bemötande som gjorde skillnad. Eleven mötte även annan personal som bemötte eleven väl och kunde hantera hens situation

(Dunne & Moore, 2011). De lärarna med mer kunskap om diagnosen hade också ett mer vänligt förhållningsätt, de var mer engagerade och hjälpsamma. Kunskapen gjorde också att lärarna förstod att eleverna behövde mer stöd, de var mer strukturerade, planerade lektionerna mer väl och gav eleverna mer tid att få klart sina uppgifter (Ghanizadeh et al., 2006; Ohan et al., 2011; Knipp, 2006; Shattell et al., 2008; Travell & Visser, 2006). Klasskamraterna accepterade dem med diagnos och såg ingen betydelse av att eleven gick i specialklass, hen var ändå välkommen i gruppen (Kayama & Haight 2013; Knipp 2006).

Dunne och Moore (2011) beskriver att eleven kände sig glad och lycklig under de första skolåren. Hen hade många vänskapsband, alltid någon att prata med, var en i gruppen och kände sig "normal". Shattell et al. (2008) lägger stor vikt vid vänligt förhållningssätt från läraren och hur det fick eleverna att inte känna sig annorlunda utan de fick känslan av att vara viktiga och betydande. Detta i sin tur ledde till känslan av att vara mindre isolerad i klassrummet och de akademiska resultaten blev bättre. Vidare indikerar Shattell et al. (2008) att eleverna lärde sig hantera sina svårigheter, de anpassade sig och använde sina resurser när lärarna planerade samt strukturerade upp lektionen. Knipp (2006) visar också på att elevernas känsla av att bli sedda av klasskamraterna blev att det inte kände sig annorlunda och att de var en del av gruppen.

Mindre vänligt förhållningssätt upplevdes av eleverna vara ett resultat av brist på kunskap hos lärare om diagnosen. Kunskap saknades om ADHD hos lärarna oavsett om dem var män eller kvinnor. Förhållningssättet från lärarna var betydande utifrån könsskillnader, lärarna ansåg att pojkarna var mer svårhanterliga. Manliga lärare hade ett sämre förhållningssätt gentemot eleverna än vad kvinnliga lärare hade. Det första intrycket läraren fick av eleverna var beroende av deras kunskap om ADHD (Ghanizadeh et al., 2006 & Ohan et al., 2011).

Elever fick känslan av stress i klassrummet utifrån att det inte fanns tillräcklig kunskap från lärarna som undervisade (Ghanizadeh et al., 2006). Travell och Visser (2006) indikerar elevernas förslag på hur bemötande skulle kunna förbättra deras upplevelser från skolpersonal. Förslagen var att ge skolpersonal utbildning och förståelse om ADHD, tillhandhålla mer planering, stöd med lämplig intervention, förbättrat samarbete med föräldrar och större medvetenhet samt erkännande för elevernas enskilda behov. Vidare visar Travell och Visser (2006) på att eleverna och deras föräldrar märker att förhållningssättet i skolan gör skillnad för elever med ADHD. Eleverna berättade att första intrycket läraren fick av dem ofta var svårt att ändra, betydande var om de hade förkunskap om diagnosen eller inte. Många av eleverna påpekade också att de kände av olika bemötande från lärarna, det berodde på om man var pojke eller flicka. Pojkarna påtalade att de ofta upplevde att lärarna tyckte de var svårare att hantera (Ohan et al., 2011).

Diskussion

Metoddiskussion

I vår studie har vi valt att genomföra en litteraturoversikt av Friberg (2006). Vi har valt denna metod då vi vill jämföra och sammanställa tidigare forskning inom ett område, vilket är att beskriva hur elever med diagnosen ADHD upplever bemötandet i skolan. Friberg (2006) beskriver att litteraturoversikt används när ett problemområde studeras utifrån både kvalitativa och kvantitativa artiklar för att utforma en helhetsbild över området. Vi har använt både kvalitativa och kvantitativa artiklar i vår studie för att få en så klar bild över det valda området och därav har sökningarna utgått från databaserna ProQuest och CINAHL då dessa databaser har material utifrån studiens syfte.

Under sökningarna har olika sökord prövats för att hitta relevant material inom de område som studerats. Vi har provat med olika sökord men kom fram till att experiences in school, students experiences, children, experience, personal treatment, Attention-Deficit/Hyperactivity Disorder samt ADHD var de som var relevanta utifrån vårt syfte. Med dessa sökord framkom det många träffar som har gjort att vi fått läsa många titlar, abstract samt vetenskapliga artiklar för att verkligen hitta material som var betydande för vår studie. Utifrån syftet och våra sökningar kom vi fram till åtta artiklar som har använts för att sammanställa ett resultat. När vi under analysprocessen jämförde artiklarna såg vi att både kvalitativa och kvantitativa studier var mycket snarlika vilket tyder på att det färdiga resultatet är av hög trovärdighet. Studien är delvis överförbar gentemot resultat då vi har använt oss av både kvalitativa och kvantitativa artiklar som stödjer varandra samt att dessa är ifrån olika delar av världen.

Vi valde att inte ha några begränsningar angående vart i världen forskningen utförts då vi ville ha en så bred kunskap om problemområdet som möjligt. De vetenskapliga artiklarnas studier som vi har använt till resultatet har genomförts i Storbritannien, Iran, USA, Australien och Kanada och de är författade på engelska. Dessa är kanske inte representativa till hela världen dock har de god spridning och ger ändå en samlad bild av hur elever upplever bemötandet i skolan i olika delar av världen. Detta stärker studiens överförbarhet då resultatet visar att upplevelsen av bemötandet är lika i flera länder i världen.

Inklusionskriterierna med begränsningar som använts i sökningen av de vetenskapliga artiklarna var Peer reviewed, English language, School Journals samt att de skall vara mellan åren 2006-2016 med undantag av en artikel som var ifrån 2003, då det inte finns så mycket tidigare forskning kring området. Artiklarna som valts är med inriktning på att eleverna ska vara mellan 6-19 år. Dock har vi även här fått gå utanför kriterierna och välja en artikel där eleverna är mellan 18-25 år. Detta då tidigare forskning är begränsad och den valda artikeln har hög relevans mot syftet samt användbar information.

I vår analys av artiklarna har vi använts oss av Friberg (2006a) trestegsmodell av analys för att få fram vårt resultat. Vi har följt de tre steg som hon belyser och har utifrån färgkodning i resultaten i artiklarna jämfört likheter och skillnader. Genom denna process har vi fått fram våra teman. Vi valde denna analysmetod då vi ansåg att den var relevant utifrån studiens syfte då vi med hjälp av den kan se likheter och skillnader i redan befintlig forskning.

Kjellström (2012) beskriver att forskningsetik ska påvisas genom det hela vetenskapliga arbetet. För att en studie ska vara etisk behövs tre olika aspekter bejakas det vill säga, den ska ha god vetenskaplig kvalitet, ha väsentliga frågor och arbetet ska genomföras på ett etiskt sätt. Vidare beskriver Kjellström (2012) att de etiska överväganden innebär att man som forskare bland annat ska skydda deltagarnas människovärde och integritet. Deltagarna ska exempelvis få information om att namn och personnummer kommer anonymiseras samt att all insamlad data kommer vara inlåst under forskningsperioden och kommer förstöras efter genomförd forskning. Detta kontrolleras genom en kommitté som också ska godkänna forskarnas valda ämne. Sju av de åtta vetenskapliga artiklarna vi valt till slutresultatet har etiska godkännanden vilket har framställts i texten samt att de är Peer reviewed som försäkrar att det är vetenskapligt granskade. Den åttonde artikeln är Peer reviewed och har publicerats i en vetenskaplig tidskrift (Association of Workers for Children with Emotional and Behavioural Difficulties (1996-)) som uppger att de har hårda krav för etisk granskning vilket styrker vårt val av denna artikel.

Artiklarna har granskats utifrån granskningsmallarna för att få kvalitet dessa mallar är uppbyggda i punktform med ja, nej samt vet ej frågor som vi har svarat på när vi har läst och

granskat våra artiklar. (Granskningsmallarna redovisas i bilaga IV samt V.) De valda artiklarna ger en trovärdig bild av elevers upplevelser och anses vara av god kvalitet för att svara mot syftet. När vi alla gånger har kontrollerat och kollat igenom artiklarna ser vi att vi landar i studiens syfte, vilket tyder på att resultatet är tillförlitligt.

Reliabiliteten kan ha påverkats av att det var vi som översatte från engelska till svenska vilket kan ha resulterat i egna tolkningar av de lästa artiklarnas resultat. Detta kan ha påverkat vårt slutgiltiga resultat. För att detta inte ska ske har vi använt oss av lexikon, översättningsprogram, läst artiklarna flera gånger och diskuterat sinsemellan för att se om vi har förstått texten lika. Detta i syfte att reducera eventuella felkällor som kan påverka kvaliteten av studiens resultat.

Resultatdiskussion

Utifrån resultatet framkommer tre teman angående elevers upplevelser av bemötande i skolan. De tre teman som presenteras i resultatdelen är; bemötande, utanförskap och förhållningsätt. I resultatdiskussionen kommer vi diskutera resultatet utifrån dessa tre teman som också berör; elevernas upplevelser av skolmiljön och elevernas upplevelser av lärarnas bemötande.

Elevernas upplevelser av skolmiljön

Efter analysen framkom det att elevers upplevelser av bemötandet i skolan påverkar deras livsvärld, där många av dem upplever ett mindre vänligt bemötande och många förolämpningar i skolmiljön vilket i sin tur påverkar elevernas skolgång. Grunden till vår studie bygger på erfarenheter i vårt eget yrkesliv där vi beskådat att fler barn diagnostiseras med ADHD och vi ser att deras upplevelser i skolan påverkar dem.

Dahlberg et al. (2003) belyser att en individs vardagsvärld är den så kallade livsvärlden som exempelvis kan vara skolvärlden som uppmärksammas. Vidare belyser Dahlberg et al. (2003) att livsvärlden är den levda världen, den vi tycker om, hatar, tänker och känner i. Hur eleverna upplever skolmiljön anser vi är viktig för deras välbefinnande då de är i skolan flera vardagar i veckan och bemötandet där påverkar deras känslor av sig själva men också andra. Upplevelserna och erfarenheterna individen har visar sig genom hens livsvärld och det gäller att som lärare ha ett förhållningsätt som bekräftar elevens komplexa men också levda verklighet. Vi tror att elevernas självkänsla påverkas mycket av att de får höra att de inte klarar av att nå målen läraren ger dem, då kraven är orimliga detta tror vi också resulterar i att utbildningen blir påverkad och självkänslan försämras ännu mer.

I resultatet framkommer det att klasskamraterna är ett stort bekymmer då elever med ADHD byter skola många gånger, detta påverkar vänskapsbanden samt att de får känslan av att inte vara en i gruppen. Ihrskog (2006) beskriver att relationerna till klasskamraterna är en stor del av elevernas liv och skolan är en social arena där relationer till andra skapas det kan vara både positiva och negativa relationer. Under exempelvis grupparbeten i skolan blir det ofta tydligt om en elev är accepterad eller inte. Eleverna befinner sig i den levda livsvärlden som i deras värld blir skolvärlden, vänskapsbanden blir mycket påtagliga och elevernas känslor kommer fram, såväl i skolan men även hemmiljön. I resultatet framkommer också att det mindre vänliga bemötandet från lärarna resulterar i att vänskapsbanden med övriga klasskamrater blir få då de anammar lärarnas bemötande och retas samt stöter ut den som är annorlunda.

Langager (2014) belyser att de förolämpningar som eleverna utsätts för som bygger på att det är annorlunda, så som att de ska ”skärpa sig och bete sig på rätt sätt” inte är rimligt då detta kan skapa konflikter i vänskapsband och eleverna med ADHD känner då utanförskap.

Resultatet visar på att många elever med ADHD känner utanförskap då de har svårt att få vänskapsband med sina klasskamrater då de ofta retas och mobbas. I situationer som dessa anser vi att om lärarna tar tag i situationen tidigt och lär alla elever att alla individer är av lika värde, så kommer troligtvis klasskamraterna att acceptera varandra mer och ingen blir utstött samt att det blir fler vänskapsband i klassen.

Individens upplevda bemötande är beroende av den miljö de befinner sig i. Miljön man vistas i påverkas av alla människor och därmed upplevs också bemötandet olika (Ylikangas, 2012). I resultatet framkommer det att eleverna upplevde att miljön i skolan inte alltid var så bra, de blev ofta mobbade, var utan vänner och upplevde att lärarna inte fanns där för dem för att motverka mobbningen men också vid undervisningen. Vi anser att som lärare och den vuxna i sammanhanget är det extremt viktigt att man arbetar för att motverka mobbning och utanförskap. Som lärare och vuxen skall man dessutom föregå med gott exempel och inte slänga ur sig kommentarer som att eleverna är odugliga idioter, det är kommentarer som dessa som indikerar för övriga elever att ett nedlåtande bemötande är godtagbart.

Socialstyrelsen (2014a) belyser att elever gör många impulsiva handlingar där de agerar innan de tänker och har svårt att kontrollera sig själva, detta leder till oönskade situationer för omgivningen och dem själva. Det framkommer i resultatet att det ofta är på grund av de impulsiva handlingar som gör att elever hamnar i specialklass. Eleverna upplever att de är till besvär i alla situationer, de har problem med att lyssna, fokusera, de är störande, har impulser som får dem att kasta saker och de får känslan av att vara ett hinder som försvårar arbetet i klassrummet. Vi anser att som lärare är det viktigt att man söker ny kunskap som är till fördel för eleven och hans skolgång innan man lämnar iväg eleven till en specialklass. Vi får en uppfattning när vi läser att det var ett "enkelt" alternativ att låta eleverna gå i specialklass istället för att ta itu med problemet själv. Detta tror vi kan orsaka många fler hinder för elever med ADHD som enligt studien inte alltid är villig till att bli förflyttad till en specialklass och känner då ett utanförskap. Ylikangas (2012) visa på att miljön ska vara en trygg, lugn atmosfär och ge delaktighet i arbetet för eleven. Det gäller att utgå från hans behov och se till elevens levda och ibland komplexa verklighet.

Det kan också förekomma att klasskamraterna tycker att man är konstig som går i specialklass och eleverna blir då utmärkande som mer annorlunda i den miljö de vistas i. I resultatet framkommer det även några positiva upplevelser av att vara i specialklass för eleverna då de bemöttes av struktur och fick hjälp, vilket resulterar i att eleverna förmår sig att ta upp vänskapsrelationer igen, men mestadels är det negativa upplevelser som tar överhand.

Dang, Warrington, Tung, Baker, & Pan (2007) beskriver att ett team som arbetar i skolan med eleverna också kan förbättra kommunikationen och samarbetar utanför skolan med andra aktörer så bemötandet blir till det bästa för eleverna med ADHD. Detta ser vi som viktigt del, för att upplevelsen i skolmiljön ska bli så bra som möjligt. Då alla elever med ADHD är individuella i sin diagnos anser vi att team kring varje elev i ett så tidigt skede som möjligt är viktigt för att förhindra utanförskap men framförallt att lyssna till vad eleven själv tycker, känner och tänker i sin livsvärld.

Elevernas upplevelser av lärarnas bemötande

Velasquez (2012) beskriver att lärarnas bemötande och krav på eleverna påverkar deras skolgång. I resultatet framkommer fåtal positiva upplevelser av förhållningsättet i skolan, det är exempelvis vänligt bemötande från lärare och klasskamrater som får eleverna att känna sig mer viktiga, glada, lyckliga samt mindre annorlunda. Detta resulterar dessutom ofta i att studieresultatet blir bättre. Vi tror att de lärarna som bemöter eleverna mindre vänligt inte har kunskap om diagnosen, vilket leder till negativa upplevelser hos eleverna. De vänliga lärarna

däremot tror vi bemöter eleverna bättre då de förhoppningsvis har mer kunskap om diagnosen, detta kan leda till en mer positiv upplevelse av hur skolgången blir för eleverna med ADHD.

Langager (2014) belyser att många av lärarna känner att de saknar kunskap för att kunna ge elever med speciella behov det sociala stöd samt strukturerade utbildning dem behöver. När eleverna inte förstod instruktionerna exempelvis genom att de inte kunde koncentrera sig och de hade svårt att sitta still utpekade lärarna dem som sämre elever. Eleverna i vårt resultat visa på att lärare saknade kunskap om ADHD, vilket ledde till att förhållningssättet blev att de gjorde narr av dem, påpekade att de var odugliga idioter samt uppgav dem som mindre akademiskt begåvade. Lärarnas bemötande visar sig också genom könsskillnader, där eleverna får känslan av att pojkarna är svårare att hantera än flickorna. Att lärarna bemöter eleverna utifrån deras kön anser vi är oacceptabelt då ett kön inte ska avgöra om förhållningssättet är positivt eller negativt.

I resultatet belyser eleverna med ADHD att förhållningssättet gör skillnad, när de blir sedda av sina lärare och klasskamrater får de känslan av att var en i gruppen. Velasquez (2012) beskriver lärarnas roll och att de skall synliggöra alla elever i klassrummet då skolan är en plats för alla. Eleverna berättar att det första intrycket lärarna får av dem oftast är svårt att ändra på, det beror mycket på om lärarna har kunskap om ADHD eller inte. Detta är något vi ser som ett mönster genom hela studien, lärarnas bemötande gentemot eleverna påverkas av deras kunskap om diagnosen samt hur de låter det första intrycket av eleverna påverka dem.

Socialstyrelsen (2014a) belyser att skolpersonal är skyldiga att underlätta skolgången för elever med ADHD genom att bemötandet ska bygga på förståelse. Detta anser vi är en grund för att elevernas upplevelser av skolan skall bli så bra som möjligt. Saknar lärarna förståelse för diagnosen och de svårigheter den ger eleven blir det inte ett vänligt bemötande, eleven kan då utpekas som en bråkstake som är oduglig och då får hen inte den struktur som behövs för en bra skolgång.

Velasquez (2012) belyser också att de krav eleverna hade på sig och lärarnas bemötande påverkade deras självkänsla. Det är viktigt som lärare att tänka på hur kraven på eleverna framställs, deras bemötande påverkar alltid elevernas upplevelser av skolan (Croona, 2003). Vi ser att möjligheten för en bättre skolgång finns då skolan har ansvar att anpassa utbildningen utifrån alla elevers enskilda behov. Detta kan göras genom att sätta rimliga krav och förbättra sin egen kunskap om ADHD och hur man har ett bra förhållningssätt till elever med diagnosen på bästa sätt.

Konklusion

Elevernas upplevelser påverkades avsevärt av bemötandet i skolan, det fanns de lärare och klasskamrater som var vänliga i sitt bemötande och de som mindre vänliga. Känslorna som förekom vid mindre vänligt bemötande upplevdes som olika typer av förolämpningar som gjorde att eleverna fick sämre självkänsla, de blev ledsna, arga, de fick sämre studieresultat, placerades i specialklass mot sin vilja och därmed kände utanförskap. När lärarna och klasskamraterna hade ett vänligt bemötande upplevdes glädje samt lycka, eleverna förstod instruktionerna bättre och kände samhörighet med gruppen. En viktig del av upplevelsen berodde på hur mycket kunskap lärarna hade om diagnosen, vilka krav de ställde och hur skolmiljön i övrigt såg ut. De lärare med mer kunskap hade bättre förhållningssätt vilket också klasskamraterna anammade och elevernas känslor blev mindre stressfyllda samt att känslan av utanförskap minskades.

Av ovanstående resultat kan man dra slutsatsen att bemötandet i skolan skiljer sig åt och detta påverkar elevens upplevelser av skolan. Beroende på hur lärarens bemötande var blev det också avgörande för hur klasskamraterna bemötte eleverna med ADHD. Eleverna med ADHD kände många olika känslor under sin skolgång. Anledningen till att bemötande oftast var negativt berodde på att lärarens kunskap om diagnosen inte var tillräcklig, vilket påverkade elevernas upplevelse avsevärt.

Praktiska Implikationer

Utifrån ett elevperspektiv kan upplevelsen av bemötandet under skolgången förbättras om skolan satsar på kompetensutveckling för lärarna så de kan få kunskap och ta del av ny forskning kring diagnosen. Med denna kunskap kan de ha ett mer pedagogiskt upplägg i klassrummet för att gynna alla elevers förutsättning för att uppnå skolans och sina egna kunskapsmål. I andra vårdsammanhang som exempelvis hälso- och sjukvård, socialtjänst och habilitering kan studien ligga till grund för att personal får större förståelse för vad ett vänligt bemötande innebär för individens upplevelser och dess inverkan på hans livsvärld.

Utifrån denna studie ser vi att det saknas en forskning inom ämnet; elever med ADHD i skolan, framförallt saknas det kunskap om hur lärarna ska bemöta eleverna på bästa sätt. Elevernas upplevelser av bemötandet i skolan behöver vidare forskning för att nå fram till hur det känner sig i skolmiljön utifrån att de har ADHD. Forskning kring hur lärarna upplever att ha en elev med ADHD i klassen finns det redan forskning om. Det behövs dock forskning om kunskap som kan öka lärarnas förståelse för eleverna med ADHD. Kunskap om hur lärare kan bemöta eleverna för att tillgodose deras behov samt skapa förutsättningar för att dessa elever ska kunna uppnå skolans kunskapsmål.

Referenser

- Association of Workers for Children with Emotional and Behavioural Difficulties (1996-). *Emotional and behavioural difficulties: the journal of the Association of Workers for Children with Emotional and Behavioural Difficulties*. [East Sutton]: [The Association].
- Croona, G. (2003). *Etik och utmaning: om lärande av bemötande i professionsutbildning*. Diss. Växjö: Univ., 2003. Växjö.
- Dahlberg, K, Segesten, K, Nyström, M, Suserud, B-O och Fagerberg, I (2003) *Att förstå vårdvetenskap*. Lund: Studentlitteratur
- Dang, M. T., Warrington, D., Tung, T., Baker, D., & Pan, R. J. (2007). A school-based approach to early identification and management of students with ADHD. *Journal of School Nursing*, 23(1), 2-12. Retrieved from http://ezproxy.server.hv.se/login?url=http://search.proquest.com/docview/742861361?account_id=14825
- Dunne, L., & Moore, A. (2011). From boy to man: a personal story of ADHD. *Emotional & Behavioural Difficulties*, 16(4), 351-364 14p. doi:10.1080/13632752.2011.616339
- Friberg, F (2006a). Tankeprocessen under examensarbetet. F Friberg (Red.), *Dags för uppsats: vägledning för litteraturbaserade examensarbeten* (s 27-36) Lund: Studentlitteratur
- Friberg, F (2006b). Att göra en litteraturoversikt I F Friberg (Red.), *Dags för uppsats: vägledning för litteraturbaserade examensarbeten* (s 115-124) Lund: Studentlitteratur
- Ghanizadeh, A., Bahredar, M., & Moeini, S. (2006). Knowledge and attitudes towards attention deficit hyperactivity disorder among elementary school teachers. *Patient Education & Counseling*, 63(1/2), 84-88 5p.
- Herlofson, J. (2014) *American Psychiatric Association Mini D-5; Diagnostiska kriterier enligt DSM-5*. Halmstad: Bulls Graphics AB
- Hjärne, E., & Säljö, R. (2014). Defining student diversity: categorizing and processes of marginalization in Swedish schools. *Emotional & Behavioural Difficulties*, 19(3), 251-265 15p. doi:10.1080/13632752.2014.883781
- Ihrskog, M. (2006). *Kompisar och Kamrater: Barns och ungas villkor för relationsskapande i vardagen*. (Doctoral dissertation). Växjö: Växjö University Press.
- Kayama, M., & Haight, W. (2013). The experiences of Japanese elementary-school children living with 'developmental disabilities': Navigating peer relationships. *Qualitative Social Work*, 12(5), 555-571 17p. doi:10.1177/1473325012439321
- Kendall, J., Hatton, D., Beckett, A., & Leo, M. (2003). Children's accounts of attention-deficit/hyperactivity disorder. *Advances In Nursing Science*, 26(2), 114-130 17p.
- Knipp, D. (2006). Teens' perceptions about attention deficit/hyperactivity disorder and medications. *Journal Of School Nursing (Allen Press Publishing Services Inc.)*, 22(2), 120-125 6p. doi:10.1177/105984050602200210
- Kjellström, S (2012). Forskningsetik I M Henricson (Red.), *Vetenskaplig teori och metod: från idé till examination inom omvårdnad*. (s. 69-90) Lund: Studentlitteratur

- Langager, S. (2014). Children and youth in behavioural and emotional difficulties, skyrocketing diagnosis and inclusion/exclusion processes in school tendencies in Denmark. *Emotional & Behavioural Difficulties*, 19(3), 284-295 12p.
doi:10.1080/13632752.2014.883785
- Ohan, J. L., Visser, T. A., Strain, M. C., & Allen, L. (2011). Teachers' and education students' perceptions of and reactions to children with and without the diagnostic label "ADHD". *Journal of School Psychology*, 49(1), 81-105. Retrieved from <http://ezproxy.server.hv.se/login?url=http://search.proquest.com/docview/851225817?accountid=14825>
- SFS 2010:800. Skollag. Stockholm: Utbildningsdepartementet.
- Shattell, M., Bartlett, R., & Rowe, T. (2008). 'I have always felt different': the experience of attention-deficit/hyperactivity disorder in childhood. *Journal Of Pediatric Nursing*, 23(1), 49-57 9p.
- Socialstyrelsen (2014a)
<http://www.socialstyrelsen.se/Lists/Artikelkatalog/Attachments/19567/2014-10-29.pdf> Hämtad den 2016-02-23
- Socialstyrelsen (2014b)
<http://www.socialstyrelsen.se/Lists/Artikelkatalog/Attachments/19582/2014-10-42.pdf>
Hämtad den 2016-03-23
- Travell, C., & Visser, J. (2006). ADHD does bad stuff to you': young people's and parents' experiences and perceptions of Attention Deficit Hyperactivity Disorder (ADHD). *Emotional & Behavioural Difficulties*, 11(3), 205-216 12p.
- Therlund, G. (2013). ADHD hos barn och ungdom. (Red.), *ADHD och autismspektrum i ett livsperspektiv- en klinisk introduktion till utvecklingsrelaterade kognitiva funktionsproblem* (s 81-92). Lund: Studentlitteratur
- Velasquez, A. (2012). *AD/HD i skolans praktik: en studie om normativitet och motstånd i en särskild undervisningsgrupp*. Diss. Uppsala: Uppsala universitet, 2012. Uppsala.
- Willman, A., Stoltz, P., & Bahtsevani, C. (2011). *Evidensbaserad omvårdnad. En bro mellan forskning & klinisk verksamhet*. Lund: Studentlitteratur.
- Ylikangas, C. (2012). Miljö- ett vårdvetenskapligt begrepp. I LW-G & I B (Red.), *Vårdvetenskapliga begrepp i teori och praktik* (s 265-277). Lund: Studentlitteratur
- Östlundh, L (2006). Informationssökning. F Friberg (Red.), *Dags för uppsats: vägledning för litteraturbaserade examensarbeten* (s 45-70) Lund: Studentlitteratur

Tabell 1 över sökstrategi, sökresultat och urval.

Bilaga I

Databaser/datum	Sökord	Träffar	Lästa Titlar	Lästa Abstract	Lästa Artiklar	Valda Artiklar
CINAHL with Full Text 2016-03-02						
1	AB, Experiences	59598				
2	AB, ADHD	1561				
3	AB, Personal treatment	2228				
4	1 AND 2 AND 3	2				
Begränsningar	English Language Peer reviewed 2006-2016	2	2	2	2	1

Tabell 2 över sökstrategi, sökresultat och urval.

Databas/datum	Sökord	Träffar	Lästa titlar	Lästa abstract	Lästa artiklar	Valda artiklar
CINAHL with Full Text 2016-03-03						
1	AB, Attention-Deficit/Hyperactivity Disorder	2371				
2	Experiences in school	8803				
3	Students experiences	19877				
4	1 AND 2 AND 3	17				
Begränsningar	English Language Peer reviewed 2006-2016	11	11	11	6	4

Tabell 3 över sökstrategi, sökresultat och urval.

Bilaga II

Databas/datum	Sökord	Träffar	Lästa titlar	Lästa abstract	Lästa artiklar	Valda artiklar
PROQUEST ERIC PsycARTICLES PsycINFO Social Services Abstracts Sociological Abstracts 2016-03-02						
1	AB,Attention-Deficit/Hyperactivity Disorder	22079				
2	Experiences in school	287545				
3	Students experiences	251153				
4	1 AND 2 AND 3	351				
Begränsningar	Peer reviewed 2006-2016 School journals	80	80	25	10	1

Tabell 4 över sökstrategi, sökresultat och urval.

Bilaga III

Databas/datum	Sökord	Träffar	Lästa Titlar	Lästa Abstract	Lästa Artiklar	Valda Artiklar
CINAHLwith Full Text 2016-03-15						
1	Attention- Deficit/Hyperactivity Disorder	7416				
2	Children	325478				
3	Experinence	149763				
4	1 AND 2 AND 3	205				
Begräsningar	English Language Peer reviewed 2003-2016	157	157	10	4	2

Mall för kvalitetsbedömning av studie med kvantitativ metod

Följande mall för kvalitetsgranskning av studier med kvantitativ metod är utarbetad av Institutionen för hälsovetenskap Högskolan Väst med utgångspunkt från mall presenterad i Willman, A., Stoltz, P., & Bahtsevani, C. (2011). *Evidensbaserad omvårdnad. En bro mellan forskning & klinisk verksamhet*. Lund: Studentlitteratur.

Beskrivning av studien Forskningsmetod

Kontrollgrupp/-er .....

Patientkaraktäristika

Antal

Ålder

Man/kvinna

Adekvata exklusioner

Ja Nej

Intervention.....

Vad avsåg studien att studera? (syftet)

Dvs. vad var dess primära resp. sekundära effektmått.....

Urvalsförfarandet beskrivet?

Ja Nej

Representativt urval?

Ja Nej

Randomiseringsförfarandet beskrivet?

Likvärdiga grupper vid start?

Ja Nej Vet ej

Ja Nej Vet ej

Blindning av patienter?

Blindning av vårdare?

Ja Nej Vet ej

Blindning av forskare?

Ja Nej Vet ej

Ja Nej Vet ej

Bortfallsanalysen beskriven?

Bortfallsstorleken beskriven?

Ja Nej

Ja Nej

Adekvat statistisk metod?

Ja Nej

Etiskt resonemang?

Ja Nej

Är instrumenten valida?

Är instrumenten reliabla?

Ja Nej

Är resultatet generaliserbart?

Ja Nej

Huvudfynd

Hur stor var effekten? (statistisk signifikans, klinisk signifikans?)

Kvalitetsberäkning

Varje ja ger ett (1) poäng, varje nej eller vet ej ger noll (0). Totalsumman räknas i procent

Granskningspoäng; grad I (80-100%) grad II (70-79%) grad III (60-69%)

Tidskriftens bedömningssystem

Double
blinded

Single
blinded

Ej
angivet

Peer review

Mall för kvalitetsbedömning av studie med kvalitativ metod

Följande mall för kvalitetsgranskning av studier med kvalitativ metod är utarbetad av Institutionen för hälsovetenskap Högskolan Väst med utgångspunkt från mall presenterad i Willman, A., Stoltz, P., & Bahtsevani, C. (2011). *Evidensbaserad omvårdnad. En bro mellan forskning & klinisk verksamhet*. Lund: Studentlitteratur.

Finns det ett tydligt syfte? Ja Nej Vet ej

Informantkaraktäristika

Antal .....

Ålder .....

Man/kvinna .....

Är kontexten presenterad? Ja Nej Vet ej

Finns etiskt resonemang? Ja Nej Vet ej

Urval

- Relevant? Ja Nej Vet ej

- Strategiskt? Ja Nej Vet ej

- Databeskrivning tydligt beskriven? Ja Nej Vet ej

- Analys tydligt beskriven? Ja Nej Vet ej

Giltighet

- Är resultatet logiskt och begripligt? Ja Nej Vet ej

- Råder datamätnad? Ja Nej Vet ej

- Råder analysmättnad? Ja Nej Vet ej

Kommunicerbarhet

- Är resultatet klart och tydligt? Ja Nej Vet ej

- Redovisas resultatet i förhållande till teoretisk referensram? Ja Nej Vet ej

Genereras teori? Ja Nej Vet ej

Huvudfynd

Beskrivs vilket/-n fenomen, upplevelse/mening? Ja Nej Vet ej

Är beskrivning/analys adekvat? Ja Nej Vet ej

Kvalitetsberäkning

Varje ja ger ett (1) poäng, varje nej eller vet ej ger noll (0). Totalsumman räknas i procent

Granskningspoäng; grad I (80-100%) (70%) grad II (70-79%) grad III (60-69%)

Tidskriftens bedömningssystem Double blinded Single blinded Ej angivet
Peer review

Författare, årtal, land, tidskrift	Problem och syfte	Ansats/metod	Urval/ Studiegrupp	Huvudsakligt resultat	Kvalitet
Dunne, L., & Moore, A. (2011). From boy to man: a personal story of ADHD. U.K <i>Emotional & Behavioural Difficulties</i> ,	Undersöker upplevelsen av en ung vuxens livs- erfarenheter av att leva med ADHD.	Kvalitativ. En kvalitativ narrativ/berättande studie om en ung vuxens historia om att leva med sin diagnos ADHD.	Deltagarna var den unge vuxna och hans mamma.	Resultatet visar att den unge vuxnas upplevelser av sin diagnos ADHD från tidig ålder i förskola, skolgång och upp till vuxen ålder gick upp och ner så även bemötandet.	Hög kvalitet
Ghanizadeh, A., Bahredar, M., & Moeini, S. (2006). Iran. <i>Patient Education & Counseling</i> ,	Undersöker kunskap och bemötande hos lärare gentemot sina elever med diagnosen ADHD.	Kvantitativ. Metoden var med en anonym självrapports frågeformulär om ADHD.	Deltagarna var 196 grundskolelärare varav 85 % svarade.	Resultatet visar att kunskapen och bemötandet om/för diagnosen ADHD hos lärarna var låg. Det var en signifikant korrelation mellan lärarnas kunskap om ADHD och bemötandet. 77,6% uttryckte att eleverna med ADHD upplevde	Medel kvalitet

				svårigheter i sina relationer med klasskamraterna.	
Shattell, M., Bartlett, R., & Rowe, T. (2008). USA. <i>Journal Of Pediatric Nursing</i> ,	Studiens syfte var att undersöka upplevelser i hemmiljö, skolmiljö och vänskapsrelationer under sin barndom med att ha diagnosen ADHD.	Kvalitativ. Data samlades in genom narrativ/berättande intervjuer och analyserades genom kvalitativ innehållsanalys genom Thomas and Pollio (2002).	Deltagarna var 16 college inskrivna ungdomar varav tre var män och 13 kvinnor i åldrar 18-25 år.	Resultatet visar på olika teman under varje rubrik. Under skolmiljö var det: Jag missade en massa saker, jag var annorlunda och jag lärde mig att hantera.	Hög kvalitet
Travell, C., & Visser, J. (2006). U.K <i>Emotional & Behavioural Difficulties</i> ,	Syftet med studien var att beskriva hur unga vuxna och deras föräldrars erfarenheter var och perspektiv på ADHD.	Kvalitativ. Data samlades in genom semi-strukturerade intervjuer och analyserades genom en konstant jämförande process enligt Glaser and Strauss(1967).	Deltagarna var 17 ungdomar mellan 11-16 år och deras föräldrar.	Resultatet visar på fem teman identifierades: -Symtomen av ADHD och deras konsekvenser. - Processen av diagnosticering och behandling. - Interventioner -en personlig diagnos -deltagarnas röster	Hög kvalitet
Knipp, D. (2006). USA <i>Journal Of School Nursing (Allen Press Publishing</i>	Studiens syfte beskriver tonåringars perspektiv på ADHD samt medicin.	Kvalitativ. Data samlades in genom semi-strukturerade intervjuer och analyserades	Deltagarna var 15 gymnasie-ungdomar mellan 14-17 år. Fem var flickor tio pojkar.	Resultatet visar på ett tema som det går utgår ifrån, vilket är att mediciner kan hjälpa mig vid skolgång, men att det också kan	Hög kvalitet

<i>Services Inc.),</i>		genom innehållsanalys.		finnas andra alternativ.	
Ohan, J. L., Visser, T. A., Strain, M. C., & Allen, L. (2011). Australien & Kanada <i>Journal of School Psychology, 49(1),</i>	Syftet med studien var utifrån från fyra frågeställningar för att få fram både lärarnas och elevernas upplevelser.	Kvantitativ. Ett tvådelat frågeformulär med 11 frågor som multifunktionellt analyserats i MANOVA. Därefter användas även Bonferroni metoden som beskrivs av Holm (1979.)	Deltagarna var 34 grundskolelärare, varav 30 kvinnor och 32 studenter, varav 27 kvinnor.	Resultatet visar på att lärare och elever hade olika perspektiv för att kunna identifiera elevens ADHD. Hur upplevelser var samtidigt som bemötandet kunde bli annorlunda.	Hög kvalitet
Kayama, M., & Haight, W. (2013). Japansk <i>Qualitative Social Work, 12(5),</i>	Fokuserar på elevers upplevelser av speciala skolsystem.	Kvalitativ. Metoden var djupgående långvariga fallstudier samt individuella interjuver. Analysen var fall baserad analys.	Deltagarna var tre elever där föräldrarna hade godkänt deltagandet.	Resultatet visar på elevernas upplevde sina svårigheter, speciala skolsystem och hur de klarat sin vardag samt relationer.	Hög kvalitet
Kendall, J., Hatton, D., Beckett, A., & Leo, M. (2003). USA. <i>Advances In Nursing Science, 26(2),</i>	Studien syfte var att ta två perspektiv gentemot varandra för att få fram erfarenheter, uppfattningar och betydelsen	Kvalitativ. Fördjupade intervjuer med deltagarna och de använde sig av en jämförelse analys.	Deltagarna var 39 barn och vuxna med ADHD.	I resultatet framkom sex kategorier: - Problem - Mening och identitet - Mediciner - Mamma	Hög kvalitet

	av att leva med ADHD.			- Orsaker - Etnicitet /ras/rasism	
--	-----------------------	--	--	---	--

Institution för hälsovetenskap

